

bütün İslâm dünyasına duyurdu. Tasavvufun yaygın olduğu bölgede ilk defa Kâdiriyye tarikatı faaliyet gösterdiyse de özellikle XIX. yüzyılda Ticâniyye mensuplarının sayısı onları geçti. Bunda, 1789'da tarikatın kurucusu Şeyh Ahmed et-Ticânî'nin, hac dönüşü Fas şehrinde kendisini ziyaret eden gelen Şinkit'in İdev Ali kabilesinden Muhammed el-Hâfız el-Muhtâr'ı tarikatı Batı Afrika ve Batı Sahrâ'da yaymakla görevlendirmesinin büyük etkisi oldu. Muhammed el-Hâfız 1830'da vefat ettiğinde kabilesinin tamamı Ticânîliği benimsemiş, onun müridleri aynı maksatla Mali ve Senegal gibi çevre ülkelere gitmişlerdi. Şâze-liyye'nin Nasriyye kolu ise Şinkit'e yine İdev Ali kabilesine mensup Hamdî vuld (veled) Muhtâr vasıtasıyla girdi. Şinkit'i meşhur eden diğer bir husus şehrin bölgedeki hac kervanlarının toplanma ve hareket merkezi olmasıydı. Şinkit'ten yola çıkan hacılara da Şenâkıta denilirdir. Bu kabileler Fas üzerinden Hicaz bölgesine giderdi. Bilâdüssûdan ile Şinkit arasında binlerce deveden oluşan kervanlar başta tuz olmak üzere çeşitli ticaret malları, XII. yüzyılda Arabistan'dan gelen kervanlar ise Şinkit'ten fil dişi, altın ve diğer madenleri taşırdı.

Şinkit halkının çoğunluğunu Araplar ve Berberiler teşkil etmekle birlikte Bilâdüssûdan'dan gelip yerleşen Sarakole (Soninke), Fülânî, Tukulor ve Bambara gibi siyahî kabilelere mensup insanlar da bulunmaktadır. Hassâniye Arapları ile Berberiler arasındaki evliliklerle melez bir nesil ortaya çıktı. Halkın bu etnik farklılığı yüzünden şehirde iç kavgalar eksik olmaz ve zaman zaman şiddetli çatışmalar meydana gelirdi. Bu çatışmalar iç göçü de beraberinde getirirdi. Şairler ve kütüphaneler şehri diye tanınan Şinkit'teki on iki camiden en önemlisi olan ulucaminin kütüphanesinde 1300 yazma eser vardır. Kütüphaneler, Şinkit'teki Mektebetü Ehli Hibbet ve Tîşit'teki Mektebetü'l-evkâf gibi vakıf kütüphaneleri şeklinde düzenlenmiştir. 1784-1869 yılları arasında yaşayan Sîdî Muhammed vuld Hibbet tarafından kurulan Mektebetü Ehli Hibbet'te 2000 yazma eser korunmaktadır. Şinkit'in ikinci önemli kütüphanesi Mektebetü vuld Ahmed Şerîf olup kurucusu Ahmed Şerîf, kütüphanesindeki eserlerin önemli bir kısmını Tunus'tan getirdi. Bu kütüphanenin zengin koleksiyonu içinde İmam Mâlik'in ceylan derisi üzerine yazılmış *el-Muvaḫḫa*'ı da yer almaktadır. Üçüncü yazma kütüphanesi Mektebetü Ahmed Mahmûd olup burada 400 yazma eser ve aileye ait 1400 belge mevcuttur.

Fransa sömürge idaresi Moritanya'yı on idarî bölgeye ayırmış ve Şinkit'in içinde yer aldığı Adrar bölgesinin merkezi olarak Atâr şehrini belirlemişti. Ancak 1907'de Şinkit merkez yapıldı ve bu durum 1937 yılına kadar devam etti. Ardından on iki eyaletten biri olan Adrar'ın idarî merkezi tekrar Atâr'a alındı ve Şinkit oraya bağlandı. Bu durum Şinkit'in eski önemini kaybetmesine ve nüfusunun azalmasına yol açtı. 2000 yılında 4711 olan nüfusu 2009 yılı başlarında 4500 civarında bulunuyordu. Şinkit, 1996'da UNESCO tarafından Dünya Kültürel Mirası olarak kabul edildi. Şehir halkına göre İslâm dünyasında inşa edilen ikinci minare olan ve günümüze ulaşan Şinkit Ulucamii minaresi Moritanya Devleti'nin millî sembolü oldu. Şehirde bir havaalanı bulunmaktadır. Öte yandan 2006 yılında üretime başlayan, başkent Nuakşot'un 80 km. güneybatısına düşen Atlas Okyanusu'ndaki petrol alanına Şinkit (Shinqit Oil Field) adı verildi. Şinkit hakkında çeşitli kitaplar yazılmıştır. et-Tâlib Muhammed b. Ebû Bekir es-Siddîk el-Beurtellî'nin *Fethu's-şükûr fi ma'rifeti a'yanî ulemâ't-Tekrûr*, Sîdî Abdullah b. Hadîdî'nin *Şahîhât nakl fi'l-ʿAleviyyât İdev ʿAlî ve Bekriyyât*, Ahmed b. Emîn eş-Şinkitî'nin *el-Vasîṭ fi terâcimi ʿüdebâ'i Şinkit*, Halîl en-Nahvî'nin *Bilâdü Şinkit: el-Menâre ve'r-ribât* adlı eserleri bunların en meşhurlarıdır. H. T. Norris, *Shinqiti Folk Literature and Song* adıyla bir kitap (Oxford 1968) ve "The History of Shinkit According to the Idaw Ali Traditions" isimli bir makale (*Institut français de l'Afrique noire*, XXIVb/3-4 [Dakar 1962], s. 313-409) yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman b. Abdullah es-Sa'dî, *Târîhu's-Sûdân* (nşr. ve trc. O. Houdas), Paris 1964, s. 22; Ahmed b. Emîn eş-Şinkitî, *el-Vasîṭ fi terâcimi ʿüdebâ'i Şinkit*, Kahire 1409/1989, s. 422-427, 475-478; M. Yusuf Muklid, *Mûritânyâ el-ḥadîşe*, Beyrut 1960, s. 40, 133-139, 141-143; M. Hiskett, *The Development of Islam in West Africa*, London 1984, bk. İndeks; "Chinguetti", *Lieux et peuples d'Afrique: Mémoire d'un continent*, Paris 1987, s. 57; "Mauritanie", a.e., s. 156; Muhtâr vuld Hâmid, *Hayâtü Mûritânyâ: el-coğrâfiyâ*, Rabat 1414/1994, s. 9, 83-84, 211; a.m.f., *et-Târîhu's-siyâsiyye*, Beyrut 2000, s. 59, 63-64, 228-229, 236-237; Ahmed vuld Muhammed Yahyâ, *Fihrisü maḥtûḫâtü Şinkit ve Vâdân*, London 1417/1997, s. 9-12; Chouki El Hamel, "The Transmission of Islamic Knowledge in Moorish Society from the Rise of the Almoraids to the 19th Century", *Journal of Religion in Africa*, XXIX/1, Leiden 1999, s. 77; L. Werner, "Mauritania's Manuscripts", *Saudi Aramco World*, LIV/6, Houston 2003, s. 3-16; Ousmane Kane, "Shinkit", *EI*² (Fr.), IX, 462-463.

 AHMET KAVAK

ŞİNKİTİ, Ahmed b. Emîn

(أحمد بن الأمين الشنقيطي)

Ahmed b. el-Emîn b. Muhammed el-Emîn b. Osmân el-Alevî eş-Şinkitî (ö. 1913)

Moritanya edebiyatına dair ilk eserin müellifi, Arap dili ve edebiyatı âlimi.

1280 (1863-64) veya 1289 (1872) yılında eski adı Şinkit olan Moritanya'nın Trârze bölgesindeki Mezerzre'de doğdu. İlim adamları yetiştirmiş İdev Ali Zivâye ailesine mensup olup annesi Hatice, Şinkit Aglâl kabilesinden iyi eğitim almış bir hanımdır. Memleketinde göçebe okullarında Arap dili ve edebiyatı ile İslâmî ilimler tahsil ederek yetişti. 1315 (1897) yılından itibaren Moritanya'nın Tagant bölgesine, Fas'ın Miknâs şehriyle diğer şehirlerine yaptığı seyahatlerde birçok âlim ve ediple görüşme imkânı buldu. Bu arada Moritanya'nın Simâre şehrindeki Şeyh Mâûlayneyn'in zâviyesini ziyaret etti ve burada bir süre kaldı. 1317 (1899) yılında hac vazifesini yerine getirdi; Mekke ve Medine'deki âlimlerden faydalandı. Daha sonra Rusya'ya giderek özellikle müslümanların yaşadığı bazı bölgeleri ve Kazan'ı gördü. Ardından Türkiye'ye geçti. Anadolu'yu dolaştı, İstanbul ve İzmir'i gezdi, ilim merkezlerini ve kütüphaneleri ziyaret etti. 1901'de Türkiye'den ayrılıp Suriye'ye gitti (*el-Vasîṭ*, s. 516), buradaki bazı âlim ve şahsiyetlerle görüştü. Hayatı boyunca evlilik yapmayan Şinkitî, 1902'de yerleştiği ve ömrünün sonuna kadar kaldığı Kahire'de ilmî inceleme, telif ve neşir faaliyetleriyle meşgul oldu. Mısır ulemâsından nakîbüleşraf Muhammed Tefvîk el-Bekrî, Ahmed Teymur Paşa, Mâlikî fakih ve Ezher şeyhi Selîm el-Bişrî, Şeyh Muhammed el-Besyûnî, edip ve şair Muhammed Mahmûd eş-Şinkitî et-Türküzi ile yakın ilişki kurdu. Muhammed Emîn el-Hancî'nin desteğiyle telif ve tahkik çalışmalarını onun yayınevinde neşretme imkânı buldu. Hemşehrisi Türküzi ile başta Arap şiiri olmak üzere lugat ve nahve dair sert tartışmalar yaptı (*a.g.e.*, s. 381, 383-386, 394, 396-397). Ticâniyye tarikatına mensup olarak zâhidâne bir hayat yaşayan Şinkitî 20 Ağustos 1913 tarihinde Kahire'de öldü. Çok güçlü bir hâfızaya sahip olan Şinkitî'nin *el-Vasîṭ* adlı eserinin büyük kısmını ezberinden yazdığı nakledilmektedir (*el-Vasîṭ*, Muhammed Muhtâr Veledd Ebbâh'ın mukaddimesi, s. 6). Fıkıh, usûl-i fıkıh, hadis ve tasavvuf alanlarında da önemli birikime sahipti.

Eserleri. A) Telifleri. 1. ed-Dürer fi men'i 'Ömer (Kahire 1321). Ömer isminin gayri münsarifiği hakkında Muhammed Mahmûd et-Türküzi ile yaptığı tartışmaları içermektedir. **2. Tahâretü'l-'Arab** (Kazan 1326). **3. ed-Delîlü's-şarîh fi nüzûli'l-Mesîh** (nşr. Mûsâ Cârullah, Kazan 1909). **4. ed-Dürerü'l-levâmi' 'alâ Hem'i'l-hevâmi' şerhi Cem'i'l-cevâmi'** (I-II, Kahire 1328; Beyrut 1393/1973; I-VII, nşr. Abdülâl Sâlim Mekrem, Küveyt 1401-1406/1981-1985). Süyûtî'nin nahiv ilmine dair eseri üzerine kendisinin yazdığı şerhteki şâhid beyitlerin açıklamasına daırdır. **5. Şerhu'l-Mu'allakâti'l-'aşr ve aḥbâru kâ'ilihâ (şu'arâ'ihâ)** (Kahire 1329, 1331, 1338; Beyrut 1405/1985). Şinkitî bu eserinde Hatîb et-Tebrîzî'ye uyararak muallaka şairlerinin sayısını ona çıkarmıştır. **6. el-Vasîṭ fi terâcimi üdebâ'i Şinkitî** (Kahire 1329, 1958, 1961, 1989). Şinkitî'nin en önemli eseri olup Moritanya (Şinkit) edebiyatı, tarihi, coğrafyası, kültürü, âdetleri ve lehçeleri hakkında ilk kitap niteliğindedir. Muhammed Muhtâr Veled Ebbâh eş-Şîru ve şu'arâ fi Mûritânyâ adıyla bir tekmile kaleme almıştır (Tunus 1987). *el-Vasîṭ*'ten yapılan seçmeleri Murâd Teffâhî (Mourad Teffahi) *El Wasîṭ: littérature, histoire, géographie, mœurs et coutumes des habitants de la Mauritanie* adıyla Fransızca'ya tercüme etmiştir (St. Louis, Senegal 1953). **7. Der'ü'n-Nebhânî 'an ḥaremi Seyyidî Aḥmed et-Ticânî** (Kahire 1330). Ticânîyye tarikatına Yûsuf en-Nebhânî tarafından yöneltilen eleştirilere cevap olarak yazılmıştır.

B) Neşirleri. 1. Divânü Tarâfe b. el-'Abd. İbnü's-Sikkîṭ'in şerhettiği divanın neşridir (Kazan 1909). **2. Divânü'l-Huṭay'e**. Sükkerî'nin şerhettiği divanın yayımıdır (Kahire 1323). **3. Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, el-Eġânî** (el-Hâc Mahmûd es-Sârî ile birlikte, I-XXI, Kahire 1323). **4. Ebü'l-Kâsım ez-Zeccâcî, el-Emâlî** (Kahire 1324, 1935). **5. Sahâricü'l-lü'lü'**. Muhammed Tefvîk el-Bekrî'nin şiirlerini içeren eserin şerhli yayımıdır (Muhammed Lutfî el-Menfelûtî ile birlikte, Kahire 1324). Eserde Yunan savaşında kazanılan zafer dolayısıyla II. Abdülhamid için yazdığı bir methiye yer almaktadır. **6. Emâlî es-Seyyid el-Murtazâ fi't-tefsîr ve'l-ḥadîş ve'l-edeb**. Şerîf el-Murtazâ'nın diğer adı *Ġurerü'l-fevâ'id ve durerü'l-kalâ'id* olan kelâmî ve edebî sohbetler mahiyetindeki eserinin ilk iki cildi Muhammed Bedreddin en-Na'sânî el-Halebî, son iki cildi Şinkitî tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1325). **7. Kitâbü'l-**

Ezdâd. Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî'ye ait olup Arap dilindeki karşıt anlamlı kelimelere dair en geniş lugattır (Muhammed Abdülkâdir Saîd er-Râfîf ile birlikte, Kahire 1325). **8. Divânü's-Şemmâh b. Dirâr eş-Şahâbî el-Ġatafânî** (Kahire 1327). **9. Leyse fi kelâmi'l-'Arab**. İbn Hâleveyh'in Arap dilindeki şâz, nâdir ve garîb kelimelerle onların kullanımlarına dair sözlüğüdür (Kahire 1327). **10. el-İ'lâm bi-müşellesi'l-ke-lâm**. İbn Mâlik et-Tâî'ye ait 2704 (veya 2755) beyitlik bir urcûze olup yine İbn Mâlik'in eseri *Tuḥfetü'l-mevdûd fi'l-maḥşûr ve'l-memdûd* ile birlikte yayımlanmıştır (Kahire 1329). **11. Tuḥfetü'l-mevdûd fi'l-maḥşûr ve'l-memdûd**. İbn Mâlik et-Tâî'nin 164 beyitlik bir manzumesidir (aynı müellifin adı geçen bir önceki eseriyle birlikte neşredilmiştir; Kahire 1329).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Emîn eş-Şinkitî, *ed-Dürerü'l-levâmi' 'alâ Hem'i'l-hevâmi' şerhu Cem'i'l-cevâmi'* (nşr. Abdülâl Sâlim Mekrem), Küveyt 1401/1981, neşreden giriş, I, 13-17; a.mlf., *Şerhu'l-Mu'allakâti'l-'aşr ve aḥbâru şu'arâ'ihâ*, Beyrut 1405/1985, bk. Fâyiz Terhîni'nin mukaddimesi, s. 6; a.mlf., *el-Vasîṭ fi terâcimi üdebâ'i Şinkitî*, Kahire 1409/1989, bk. M. Muhtâr Veled Ebbâh'in mukaddimesi, s. 4, 6; ayrıca bk. Fuâd Seyyid'in girişi, s. 13-18; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1148-1149; *Fihri'sü'l-Hizâneti't-Teymüriyye*, Kahire 1367/1948, III, 166; Zirikî, *el-A'lâm*, I, 97; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 171; İbrâhîm b. Abdullah el-Hâzîmî, *Mevsû'atü'l-âlemi'l-karnî'r-râbî' 'aşer ve'l-hâmis 'aşer el-ḥicrî fi'l-âlemi'l-'Arabî ve'l-İslâmî*, Riyad 1419, I, 268-270; H. T. Norris, "al-Şinkitî", *El'* (İng.), IX, 445-446; Hayrullah eş-Şerîf, "eş-Şinkitî, Ahmed el-Emîn", *el-Mevsû'atü'l-'Arabîyye*, Dimaşk 2005, XI, 792-793; Ahmed b. Ahmed Sâlim, "eş-Şinkitî, Sîdî Aḥmed b. el-Emîn", *Mv.ÜA*, XV, 215-217.

SEDAT ŞENSOY

ŞİNKİTİ, Muhammed Emîn

(محمد الأمين الشنقيطي)

Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Muhtâr b. Abdilkâdir el-Cekenî el-Himyerî eş-Şinkitî (1907-1974)

Moritanya asıllı tefsir âlimi.

1325'te (1907) Moritanya'da Şinkitî (Shinqit) bölgesindeki Tenbe'de Ceken kabilesine mensup bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Ailesi Moritanya halkının "ehlü'z-zâviye" (ehlü'l-ilm) dediği bir kesimindedir. Küçük yaşta babasını kaybeden Muhammed Emîn dayısı Abdullah b. Muhammed el-Muhtâr'dan hıfzını tamamladı. İlme önem veren bir çevrede yetişti. Küçük yaşta dayısının oğlu Sîdî Muhammed b. Ahmed'den resm-i Osmânî'yi, on

altı yaşlarında kıraat ilminde Verş ve Kâlûn rivayetlerini öğrendi. İbn Ahmed el-Efrem diye tanınan Muhammed b. Sâlih, Ahmed el-Efrem b. Muhammed el-Muhtâr, Ahmed b. Ömer, Muhammed Ni'me b. Zeydân, Ahmed b. Mûd, Ahmed Fâl b. Âde gibi âlimlerden ders aldı. Tefsir ve ulûmü'l-Kur'ân alanlarında yetişti. Şinkitî hac farızasını ifa etmek üzere 1947'de yola çıktı; beş ay süren yolculuğu sırasında çeşitli yerlerde ders okuttu. Suudi Arabistan'a ulaştıktan bir müddet sonra Kral Abdülazîz'in talebe okutma teklifini kabul ederek Medine'ye yerleşti. Mescid-i Nebevî'de tefsir dersleri verdi, Kur'an'ı iki defa baştan sona kadar tefsir etti. 1951'de Riyad Üniversitesi'ne tayin edildi. Burada on yıl Arapça, tefsir, fıkıh usulü ve mantık gibi dersler okuttu. 1961'de Medine İslâm Üniversitesi'ne geçerek burada da on iki yıl çeşitli derslere girdi. Ayrıca Bilim Adamları Konseyi ve Râbitatü'l-âlemi'l-İslâmî gibi teşkilâtlarda görev aldı. Onun Moritanya ve Suudi Arabistan'daki talebeleri arasında oğulları Abdullah ve Muhammed Muhtâr ile Atıyye Muhammed Sâlim, Abdülazîz b. Bâz, Muhammed el-Ensârî, Sâlih b. Muhammed Lüheydân ve Muhammed b. Sâlih Useymîn gibi isimler yer almıştır. Şinkitî 11 Ocak 1974'te hac görevi sonrasında Mekke'de vefat etti ve Cennetü'l-Muallâ'ya defnedildi.

Eserleri. 1. Edvâ'ü'l-beyân fi izâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân. Rivayet ve dirayet metotlarının bir arada kullanıldığı bir tefsir olup, Şinkitî'nin vefatı sebebiyle Mucâdile süresinden sonraki kısmı talebelerinden Atıyye Muhammed Sâlim tarafından tamamlanmıştır (Riyad 1403/1983; Kahire 1988; Beyrut 1415). Bütün âyetlerin tefsirine yer verilmeyen eserde ahkâm âyetleri üzerinde genişçe durulmuş, ilâhî isim ve sıfatların te'vilinde Selefi bir yaklaşım benimsenmiş, İsrâiliyat türü haberlerden ve zayıf rivayetlerden kaçınılmıştır. Abdullah b. Muhammed b. Ahmed et-Tayyâr ile Abdülazîz b. Muhammed b. Abdullah el-Heclân müellifin bu eserindeki hacla ilgili görüşlerini *Mensekü'l-İmâm eş-Şinkitî* adıyla bir araya getirmişlerdir (bk. bibl.). **2. Men'û cevâzi'l-mecâz fi'l-münzeli li't-te'abbüdi ve'l-icâz**. Allah'ın isim ve sıfatlarının mecazi anlama geldiği yönündeki iddiaların reddedildiği eserde konu Selef anlayışıyla ele alınmıştır (Kahire, ts. [Mektebetü İbn Teymiyye]; Riyad 1376/1956). **3. Def'u ihâmi'l-iztîrâb 'an âyâtî'l-Kitâb**. Kur'an âyetleri arasında çelişkinin bulunmadığı konusuyla ilgili olan eser